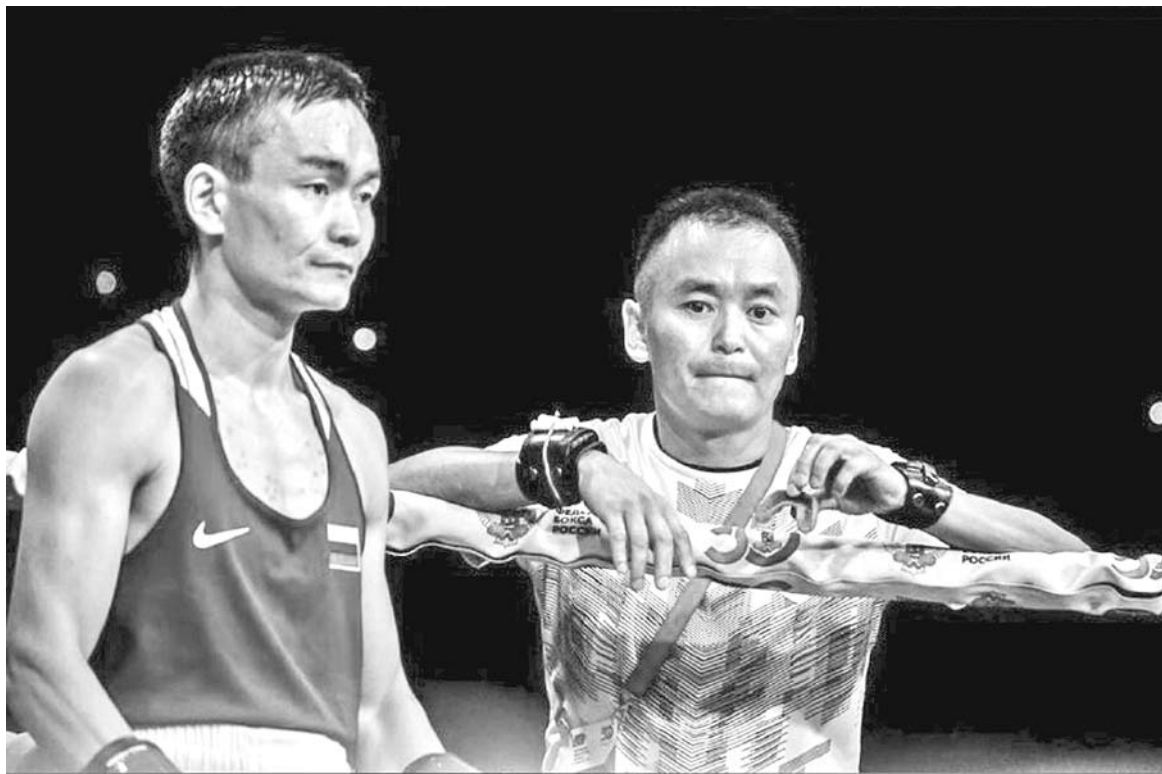

ДЬУЛУРҖАН

боксаға аан дойду чемпионата

Василий Егоровка эрэнэбит!

Дэ, спорду таптааччылар икки нэдиэлэ устата боксанан озорор кэмнэрэ чугаһаата. Муус устар 30 — ыам ыйын 14 күннэригэр Узбекистан киин куоратыгар Ташкентта, боксаға аан дойду эр дьонно XXII чемпионата ыгытылар. Чемпионакка биэс континент спортсменнара кыттыахтара. Кинилэр 13 ыйааһынга чемпион аатын ким ыларын быһаарсыахтара.

Бокса аан дойдутаағы федерациятын быһаарытынан, бу чемпионакка Россия уонна Беларусь хамаандалара бэйэлэрин былаахтарынан уонна гимнаһын кыттыахтара. Билинни туругунан Ташкент рингитигэр 600-чэкэ боксер киирсэрэ күүтүллэр. Кинилэр ортолоругар аан дойду чемпионнара: Сакен Бибоссинов (Казахстан), Томоя Цубои (Япония), Софьян Омеха (Франция), Севон Оказав (Япония), Еонлис Эрнандес (Куба), Лорен Алфонсо (Азербайджан), Хулио Ла Круз (Куба) кыттыахтара. Бу иннинээҕи аан дойду чемпионата 2019 сыллаахха Екатеринбургта буолбута.

Манна даҕатан эттэххэ, ааспыт ыйга Нью-Делигэ (Индия) дьахталларга боксаға аан дойду чемпионата ытыллыбытыгар, Россия хамаандата эмиэ кыттыбыта. Итинэн хамаанданан үһүс миэстэни ылбыта. 70 киилэбэ Анастасия Демирчян кыһыл көмүс, 63 киилэбэ Наталья Сычугова үрүн көмүс уонна 81-тэн үһөс кг Диана Пятак боронса мэтээллэри ылары ситиһиттэрэ.

Ташкенттаағы чемпионатта

маандатын кылаабынай тренерэ Виктор Фархутдинов бэйэтэ салайар. Билигини кытта сборга ЮАР боксердара бааллар.

Аан дойду чемпионатыгар — дойдулар саамай бастык боксердара кэллэр. Этэргэ дылы, бары күүстээхтэр. 51 киилэбэ рейтинг быһытынан казах Сакен Бибоссинов билингитэ бастакы турар. Олохтоохтортон Риотаағы-2016 Олимпиада чемпиона Хасанбой Дусматов баар.

Чемпионакка бэлэмнэнибит бастакы түһүмэҕин Чолпон-Отаба (Кыргызстан) барбылыт. Онтон Сочига кэлбиппит. Муус устар 25 күнүгэр Россия боксаға федерациятын генеральной секретара Татьяна Кириенко кэлэн, аан дойду чемпионатыгар кыттар Россия хамаандатын састаабын официальнойдык биллэрэхтээх. Муус устар 28 күнүгэр мантан Ташкентка көтөбүт.

Василий туруга үчүгэй, киирсэргэ бэлэм. Билигин кимтэн да куттамматтыт. Ким кэлэрин кэлэтин аахсыбаппыт, былаан быһытынан бэйэбит үлэбитин чистээхтик толору оноробут.

Василий Егоров хамаандаҕа бигэтик киирэригэр эрэнэбит. Кини былырын Читаҕа ытыллыбыт Россия чемпионатыгар 51 кг ыйааһынга бэйэтин сүрүн утарсааччыларын Ахтем Закировы уонна Расул Салиевы кыайталаан, эрэллээхтик бастаабыта.

Петр ПАВЛОВ.

сонуннар ситимнэрэ

Сардаана Трофимова иккис буолла

Сардаана Трофимова Белградтаағы (Сербия) марафонга дьахталларга иккис миэстэлэнэ.

Кини дистанцияны 2 чаас 32 мүн. 35 сөк. түмүктээтэ. Онон кыайыылаах Фейне Гудето Гемедаттан (Эфиопия) 2 мүн. 05 сөк. хаалла. Уолсай түмүккэ, эр дьону киллэрэн туран, кыыспыт алтыс бириэмэни көрдөрдө. Марафонга барыта 984 киһи кытынна.

Санатан эттэххэ, Сардаана Кыргызстан хамаандатын аатыттан кыттар.

«ДьулурҖан».

Альбом-книгэ сүрэхтэннэ

Чурапчытаағы библиотечнай ситим киин библиотекатын ааҕар саалатыгар «Байбал тэлбит суолунан» диэн альбом-книгэ сүрэхтэннэ.

Книгэни Саха Өрөспүү-бүлүкэтин культууратын туйгуна, Чурапчы улуунун, Чурапчы уонна Алаҕар нэһиликтэрин бочуоттаах гражданина, Россия Суруналыыстарын сойуунун чилиэнэ, РФ айар сойуустарын чилиэнэ, норуот маастара, кыраайы үөрэтээччи, спорт, үлэ бэтэрээнэ Григорий Турантаев-Чолбон танан онорон, олимпийскай чемпион Павел Пинигин 70 сааһын туолуутугар анаата.

Бу хаартысканан дьүһүйүү Чурапчы тустууктара 2018, 2023 сылларга Н. Н. Тарскай бирийин турнирдарыгар дьонун кыттыыларын көрдөрөр. «Сайдыы» киингэ кыһатыгар 400 экземплярынан бэчээттэммит, 52 страницалаах, 337 хаартыска кирбит.

Григорий Турантаев бэйэтин айар үлэтиттэн кэпсээтэ, быһаарыта туруоруллубут айымныларын быһааран биэрдэ, кэлэн кыттыбыттарга махтанна.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Татьяна Баишева мунутуур кыайыылаах

Сотурутаағыта Бразилияҕа мас-рестлингэ аан дойду ыарахан ыйааһынга мунутуур кыайыылаахтарын быһаарар чемпионат буолан ааста.

Чемпионакка уон дойдуттан 30 спортсмен күрээс былдыста. Онуоха Россия хамаандатыттан дьахталларга Татьяна Баишева (Саха сирэ), эр дьонно Иван Галкин (Калуга) аан дойду мунутуур кыайыылаахтарынан буоллулар.

«ДьулурҖан».

түһүлгэ дуораана

Ситиһиилэр хатыланан истиннэр

▲ Миша Осипов аҕатын Петр Васильевичи кытта.

Бийиги Миша туһунан кини аҕатыттан, физкультура учууталынан үлэлиир Саха Республикатын хапсаҕайга спордун маастара **Петр Васильевич Осиповтан** кылгастык кэпсиригэр көрдөстүбүт.

— Бийиги, Осиповтар дьэ кэргэн, түөрт оҕолоохпут. Миша — улахан оҕобут. Кини 2006 сыллаахха Бүлүү Чинэктигэр төрөөбүтэ. Ийэбит Мария Григорьевна Бүлүү Чинэктэ, мин Үөһээ Бүлүү Манаас нэһилиэгиттэн төрүттээхпин. Бүлүүтээҕи педколледжка үөрэнэ сылдьан ыал буолбупт. 2007 сыллаахха үөрэхпитин

Б уый санатыгар Нарофоминской куоракка 18-гар дизри саастаах уолаттар көнүл тустууга Россия үрдүнэн бастыыр иһин күрэхтэһиилэригэр Ньурбаттан төрүттээх, Р.М. Дмитриев аатынан Олимпийскай эрэл училищетын иитилээччитэ Миша Осипов 48 киилэбэ үһүс бириистээх миэстэбэ тахсан, Саха сирин хамаандатыгар соботох мэтээли аҕалбыта.

бүтэрэн, Ньурба оруйуонун Хорула орто оскуолатыгар үлэлиитийэн баран, сирин-уотун, дьонун-сэргэтин сөбүлээн, дьэ-уот туттан олохсуйан хаалбыппыт. Мин физкультура учууталынан, ийэбит математика учууталынан үлэлиибит.

Мишаны бастаан тустуунан бэйэм дьарыктаабытым, онтон 6-с кылааска Уус Алдан Мындаабатыгар тренер Захаров Михаил Ивановичка ыппытым. Михаил Иванович 6-9 кылаастарга дьарыктаан баран, бийылгы үөрэх дьылыгар Олимпийскай эрэл училищетыгар Россия уонна Саха сирин үтүөлээх тренерэ Степан Петрович Сивцевкэ ыппыта. Түгэнинэн туһунан, Михаил Ивановичка уонна Степан Петровичка махталбын тирдэбин.

Орто уолум эмиэ тустуунан дьарыктанар, оттон кырам

бийыл оскуолаба сана киирэр.

Миша — “Боотурдар оонньууларын” үс төгүллээх призера, олимпийскай чемпион Павел Пинигин аатынан турнир икки төгүллээх кыайылааба, Василий Гоголев бириинигэр иккис миэстэлээх, Монголияба буолбут түһүлгэбэ уонна “Юность России” спартакиадаба бастаабыта. Бийылгы сылга киирэн баран, Н.Н. Тарскай кэриэтигэр республика күрэхтэһиитигэр иккис, Дальнай Восток федеральной уокуругар үһүс миэстэлэри ылбыта.

Манна даҕатан эттэххэ, Россия бийылгы күрэхтэһиитигэр Хорулаттан үс уол кытынна. Үһүөн бииргэ үөрэммиттэрэ, биер сыллаабылар. Николаев Адамы 9-с кылааска эмиэ Михаил Ивановичка ыппыппыт, билигин УОР-га Степан Петровичка дьарыктанар. Иванов Сте-

▲ Россия күрэхтэһиитигэр үһүс миэстэлээх Миша Осипов уонна тренерэ Степан Петрович Сивцев.

пан Хорулаба бэйэтигэр эрчиллэр, быйырыынныттан тренер Окосмов Роман Гаврильевичка дьарыктанар, — диир Петр Васильевич.

Осиповтарга, спорт куттаах дьэ кэргэннэ ситиһиилэри

баҕарабыт. Оҕолор спордунан утумнаахтык дьарыктанан, төрөппүттэрин, дьоннорун, дойдularын ааттата турдуннар.

Петр ПАВЛОВ.

ааҕааччы санаата

Тустуубут сайдарын туһугар сана, сонун хардыылар

Томпо улуһун Хаандыга бөһүөлэгэр көнүл тустууга республика үс төгүллээх чемпиона, ССРС спордун маастара Илларион Федорович Иванов бириинигэр 2008 – 2012 сыллаах төрүөх уолаттарга бастакы республикатаабы турнир буолан ааста.

Бу турнир биер сүрүн уратынан күрэхтэһи бастакы күнүгэр оҕолорго уонна кинилэр тренердэригэр анаан семинар ытыллыбыта буолла. Бу өрөспүүбүлүкэбэ бастакытын ытыллар сонун күрэх буолла диэтэхпинэ алҕаһаабатым буолуо. Онон томполору сана бачыымнарынан эбэрдэлиибин!

Семинар темата — “Биомеханические направления развития вольной борьбы”. Илларион Федорович аҕа табаарыһын Петр Иванович Кривошапкины уонна биер кэмнэ эрчиллэ сылдьыбыт, тустууга Сэбиэскэй Союус спордун маастара Василий Васильевич Жирковы кытары бу хайысхаба дьарыктаммытара бачача бириэмэ буолбут эбит. Ол түмүгэр кинилэр бу боппуруоска методичка онотторон таһаарыттар. Манна бэлиэтээн эттэххэ, 80-с

сылларга Петр Иванович эдэр специалист, спортивной бырас быһыытынан Дмитрий Петрович Коркинныын биергэ үлэлээбиттэр. Онон Василий Васильевич — Чурапчы спортоскуолатыгар Дмитрий Петрович выпускнига. Биллэрин курдук, биомеханика тустууга хайысхатын аан бастаан ааспыт үйэ 60-с сылларыгар Д.П. Коркин арийбыт уонна бу боппуруоһунан Сэбиэскэй Союус сүүмүрдэммит хамаан-

датын тренердэригэр дакылаат онорбут.

Василий Васильевич Жирков кэпсириинэн, 80-с сылларга Дмитрий Петрович кинини ыныран ылан биомеханикаба сыһыаннаах схемалары, диаграммалары көрдөрбүтүн ахтар уонна ол кэмнэ бу боппуруоһунан улуу тренер күүскэ дьарыктана сылдьыбыта буолуо диэн сабаҕалыыр. Бу хайысханы олоххо киллэрээччинэн улуу тренер эмиэ биер

үөрэнээччитэ Михаил Захаров буолбут эбит. Хомойуох иһин, Михаил олохтон эрдэ тораабыт, онон бүгүн кинилэр эрэ Коркин саҕалаабыт үлэтин салҕааччылар буолаллар.

Онон дьэ олус дириг ис хоһоонноох, тустуу эйгэтигэр сонун да диэххэ сөп семинар буолан ааста. Семинары ити үөһээ ахтыллыбыт үс киһи иилээн-саҕалаан ыттылар. Петр Иванович интерактивной экран көмөтүнэн семинар теоретическай чааһын ыттыта, онон иккис түһүмэххэ үһүөн көбүөргэ практическай үөрэх ыттылар. Кинилэргэ Михаил Захаров аатынан Дьокуускайдаабы тустуу оскуолатын үөрэнээччитэ Петья Романов, Дьокуускай куорат 5№-дээх оҕо спортивной оскуолатын тустууга тренерэ Дьулус Николаевич Сивцев көмөлөстүлэр. Семинар кыттылаахтара сүрдээбин сэнээрэн көрдүлэр, элбэх боппуруостары биерэн толору эпиптэри ыллылар уонна бу хайысха кэскиллээбин манньк семинардар өрөспүүбүлүкэ тустуутун ситиһингэ сирдииллэрин бэлиэтээтилэр.

Манна Бүлүү хамаандатын (тренер Харлампьев Артем Николаевич) ахтан аһар тоҕоостоох буолуо. Артем Николаевич биомеханика хайысхатын сэнээрэн, Илларион Федоровичтыын ыкса

үлэлэспитин түмүгэр хамаандата бу турнирга ботуччу ситиһиилэннэ. Ол курдук, уон оҕону аҕалбыта: сэттэтэ — финалист, иккитэ үһүс миэстэни ыллылар.

Мин тустууну сэнээрээчи быһыытынан эттэхпинэ, кэнники бириэмэбэ саха тустууга сайдыбака, биер сиргэ тэпсэнни тулар диэтэхпинэ сыыспатым буолуо. Ааспыт үйэ биер сүдү тренерэ Дмитрий Петрович Коркин кэрлэр көлүнэбэ хааларан барбыт кэс тыла, нэһилиэстибэтэ, баҕар, бу кини саҕалаан баран, хомойуох иһин, тигэбэр тирдэбэтэх тустуу биер хайысхатыгар — биомеханикаба — буолаарай? Саха тустуутун инники сайдар саҕахтарын бу хайысхаттан буламмыт, өссө төгүл саха ньургун боотурдара Олимп чыпчаалыгар тахсан туралларын көрөр дьоллообуотуй? Онон саха норуота кутун туттарбыт спордун биер көрүнэ — тустуубут — сайдарын туһугар элбэх сана сонун дьаһаллар, хардыылар оноруллар бугүннү күн ирдэбилэ буолла. Спорт министиристибэтэ, тустуу федерацията бу семинары тэрийэн ыппыт, бу боппуруоһунан дьарыктана сылдьар дьону болҕомтоҕо ылан, кинилэри өйүөхтэххэ, чуолаан сааһыран ээр Петр Иванович Кривошапкины ханнык эрэ структураба сыһыаран үлэлэтэхтэххэ, баай уопутун, билиитин-көрүүтүн эдэр тренердэргэ тарҕатарыгар көмөлөһүөхтэххэ дии саныбын.

Баһылай БОППУОК, тустууну сэнээрээчи. Дьокуускай.

кэпсиэхпин баҕарабын

Умнуллубут чемпионнар

Быйыл Саха сиригэр физкультурнай хамсааһын 100 сыла бэлиэтэнэр. Республика саахыматын историятыгар үс умнуллубут чемпионнар тустарынан ахтыбат табыллыбата буолуо.

Н.В. Иннокентьев «Саахымат хонууларын тула сахалар ыллыктара» кинигэтин 13-с страницатыгар 1926 сыл атырдыах ыйыгар куораттаагы саахымат турнира буолбутун уонна Нога, Николаев, Попов инники сылдыалларын суруйар.

Турнирга бастакы миэстэни 14,5 очколаах Нога, иккинчи 12,5 очколаах Өлүхүмэттэн Попов, үһүс миэстэни 12 очколаах В.Н. Николаев, төрдүһү 8,5 очколаах Киренскэй, бэһис миэстэни 6,5 очколаах Орловскай уонна Воеводин ылбыттар.

Нога дин кимий?

Григорий Данилович Нога 17 саастаах сылдьан бастакы нуучча революциятын кэмигэр 1905 сыллаахха РСДРП кэксигэр киирэр, 1906 сыллаахха агитацияны бытыы уонна революционнай литератураны тарҕатыы иһин түөрт сыл уон ый хаатырга үлэтигэр, ол кэнниттэн Иркутскай губерния Киренскэй уеһыгар көскө утаарыллар.

Анархист-коммунистар партияларын кэксигэр киирэн, гражданскай сэрии кэмигэр Нестор Каландарашвили кавалерийскай этэрэтин командирдарыттан биридэстэринэн буолар. Барон Унгерн бандаларын кытта кыргыһыга хорсун быһытын иһин Бой-обуой Кыһыл Знамя орденынан наҕараадаланар. 1922 сыл саас Каландарашвили этэрэтин кытта Саха сиригэр кэлэн гражданскай сэриигэ активнайдык кыттар. Сэрии кэнниттэн Саха АССР милиция управлениетын начальнигынан, үп наркомунан, куорат сэбиэтигэр, доруобуйа харыстабылын наркомун солбуйааччытынан, медтехникум дириэктэринэн, Осоавиахим уобаластаагы сэбиэтигэр, БКП (б) ОК финхозсектор сэбиэди-сэинэн үлэлээбитэ.

БКП (б) 1926 сылтан чилиэнэ Г.Д. Нога 1936 сыл ахсынны 8 күнүгэр ыалдьан өлбүт. Онон кинини киин куораттаагы бастакы чемпионатын кыайылааҕа дин билиниэх-хэ син буолуо.

Республика чемпиона Лев Исаев

Баччаанна диэри үгүс саахыматы таптааччылар 1941 сыл саас республика чемпионата буолбутун билбэттэр, оттон чемпион аата өр сыллар устата умнууга хаалбыта. Кини Саха сирин саахымат эйгэтигэр Аматтан кэлэн метеорит курдук элэс гынан ааспыта. Москва куорат пионердардарын дыбарыаһын биридэстэригэр саахымат куруһуогу иитиллээччитэ, 20 саастаах Лев Исаев теорияны үөрөтүгэр уонна турнирдарга кыттыбыт саахыматчыт эбит этэ. Кинини Саха АССР геолого-разведочнай

▲ Лев Исаев.

треһа ыгыран, Амма оройуонугар нефть көрдүүр экспедициялар биридэстэригэр буровой вышка старшай коллекторынан үлэлээбитэ.

Л. Исаев Якутскай куорат 1940 сыллаах чемпионатыгар кытта кэлбитигэр, лидердэр кэксэлэригэр сылдыбытыгар кинини аахайбататара. Опыттаах В.М. Новиков (пединститут), Г. Слепцов (учууталлар союзтара) уонна элбэҕи эрэннэрэр Федор Ефимов, убайды-быраат Иннокентий, Прокопий Поповтар кыайа-хото тутуохтара дин буолбута. Кулун тутар 15 күнүгэр 16 күн устата барбыт күрэхтэһиигэ 15 очкоттан 13,5 очколаах Лев Исаев чемпион буолбута. Онтон биэс күн кэнниттэн саҕаламмыт республика чемпионатыгар бастакы туурга былырыынны чемпион И. Тэн (Алдан) түбэспитин хотор. Былырыынны чемпион өссө иккитэ хотторор. Онон чемпион аатын Дьокуускай саахыматчытара былдыһар буолбуттара биллэр уонна сана күөрэйбит дохсун саахыматчыты утары сорунан туран утарсыы буолар. Бүтэһик туурга лидердээн иһэр Иннокентий Поповы хотор, онуоха Федор Ефимов И. Поповы ситэн кэлэн 1–2 миэстэ буолаллар. Түмүккэ 8,5 очколаах Лев Исаев Прокопий Петровы кытары 3–4 миэстэни үллэстэр.

1941 сыл кулун тутар ыйыгар республика чемпионатыгар 9 кини кыттан круговой турнирга утарсааччылар иккилиитэ көрсүһэллэр. Кыахтаах оонньообут Лев Исаев 16 очкоттан 13,5 очкону ылан, биридэ да хотторбокко, күрэхтэһии тийэх туурдарыгар чемпион буолбута эрдэ биллибитэ. Иккис призер Демьянов (Покровскай) киниттэн 2,5 очко хаалбыта.

1942 сыл бэс ыйыгар Лев Исаев Амма оройуонуттан сэриигэ ыгырыллыбыта. Иркутскай уобаласта саппаас полкаҕа бэлэмнэниини ааспыта. Старшай техник-лейтенант Исаев Лев Павлович «За бое-

вые заслуги», «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», «За победу над Японией» мэтээллэрдээх. Демобилизация кэнниттэн Саха сиригэр эргиллибэтэҕэ.

Дьиннээбэ хайдах этэй?

«Саха сир» хаһыакка (26.07.1997 с.) Дария Ефремова «Саха сириттэн маннайгы саахыматчыт дьахтар» дин Александра Ивановна Ефремова туһунан ыстатыйа таһаарар. Онно 1952 сыл ахсынны ыйыгар Покровскайга холкуостаахтар оройуоннаагы күрэхтэһиилэригэр кини аан бастаан кыттыбытын бэлиэтиир. Н.В. Иннокентьев кинигэтигэр бу ыстатыйаны киллэрэн, өссө төгүл биһэргэтэн биэрэр.

Онтон дьиннээбэ хайдах этэй? Н.В. Иннокентьев кинигэтин 14–15 страницаларыгар «Народнай поэт өссө биир талаана» дин Күннүк Уурасты-ырап туһунан суруйар. «Кыым» хаһыат (17.12.1934 с.) Саха сиригэр саахымат бастакы официальной турнирыгар аанаммыт ыстатыйага Новиков В.М. бастаабыта уонна 13 кыттааччыттан алтыс буолбут Д. Кыегеһе ахтыллар. Бу кимий?

Евдокия Константиновна Гоголева саха бастакы артисткаларыттан биридэстэрэ. Кини Нам улуунун I Үөдэй нэһилиэгэр 1891 сыллаахха төрөөбүтэ. Төрөппүттэрэ Марха таһыгар Калинин атыһыт сүһүтүн көрбүттэрэ, аҕыс сааһыттан Дуня Яковлева атыһыт куораттаагы дьэтигэр ис-тас үлэҕэ сылдыбыта — ас астыры, иистэри сатыыр буолбута. Үөрэбэ суох да буоллар, нуучча тылын баһылаабыта. Атыһыт Кирилл Спиридонов суруксута Анемподист Софронов атыһыкка кэлэ сылдырыгар түөрт сыл билсэн, Дуня кинилиин 1913 сыл муус устар 28 күнүгэр сыбаайбата буолар.

Вице-губернатор Нарышкин Иркутскай губерния жандарм-скай управлениетын начальнигар дакылааттыыр саппыска түһэрэр: «В день какого-то семейного праздника инородцем Анемподистом Ивановичем Софроновым в своей квартире устроен спектакль... Была поставлена на русском языке пьеса Чехова «Предложение». Исполнителями были сам Софронов и его жена, а также учителя из инородцев. Присутствовало 11 семейств зрителей».

Нөнүө сылыгар кини хат сылдьан оҕото куотан, онтон оҕоломмотоҕо. 1925 сыллаахха Анемподист Софронов Саха АССР бэрэстэбиитэтинэн Москваҕа үлэлээбитигэр барсан, аан дойду чемпионна Хосе Рауль Капабланка сенстарын көрбүт уонна кинигэ бэлэхтэспит этэ. Онтон ыла саахымат оонньоур буолбут эбит. 14 сыл олорон баран кэргэниттэн, Саха музыкальной-драматической театр дириэктэриттэн Софроновтан араасар. Бэйэтиттэн биэс сыл балыс саастаах юстиция наркома уонна республика прокурора Степан Филиппович Гоголевка кэргэн тахсар. Кэргэнэ онтон үөрэх уонна доруобуйа харыстабылын наркомунан, Совнарком председателин солбуйааччынан үлэтиир. Сүрүһүнэн ыалдьан, 1933 сыл Москваҕа эмтэнэ барар уонна ахсынны 26 күнүгэр өлөр. 1938 сыл атырдыах ыйыгар Е. Гоголева үлэтигэр уһулар уонна Саха сиригэр тэриллитит контрреволюционнай тэрилтэҕэ киирэн искусствоба куорталлыыр үлэ ыппыт дин силиэстийэҕэ түбэһэр. Итиэнэ өлбүт кэргэнэ С.Ф. Гоголев буруйданан, «норуот өстөөҕө» буолар. Сэтинни 1 күнүгэр хаайыллар. Буруйун билиннэрэ сатаабыттарыгар олох akkaас биэрэ сылдыбыт.

Ахсынныга буруйа дакаастаммата дин боохолонор. Квартиратыттан үүрүллэр, пенсията быһыллар. Кэксэ сылларга икки «норуот өстөөхтөрө» эрдээх аа-

тыран, элбэх күчүмэҕэйдэри көрсүбүтэ, квартира, дьэ устан, дьукаах олоро сылдыбыта. Кэнини кэргэттэрэ, саха норуотун чулуу уолаттара — саха литературатын үс төрүттэспиттэртэн биридэстэрэ уонна саха бастакы революционердарыттан биридэстэрэ, бөдөн советскай са-лайааччы — реабилитациялам-мыттара.

Идэлээх союзтар Саха уобаластаагы сэбиэттэрэ дьахталлар ортолоругар саахымат оонньоутун тэнитэр, кинилэр теоретической билиилэрин үрдэтэр туһугар күрэхтэһии ытыарга быһааран, 1951 сыл ахсынны 19 күнүгэр чемпионат ытытыллыбыта.

Чемпионат ый анараа ордук оонньоон бүппүт. Сэттэттэн 6,5 очколаах Саха музыкальной-драматической театрын кырдыаҕас саахыматчыта Е.К. Гоголева кыахтаахтык бастаабыт уонна идэлээх союзтар Саха уобаластаагы сэбиэттэрин саахыматка 1951 сыллаах чемпионун аатын ылбыт. Кини саахымат оонньоутун теориятын билэр күүстээх саахыматчыт буолара бэлиэтэммит. Турнирга бастаабыт Евдокия Гоголеваҕа Бүтүн Союзтаагы IV разряд, онтон турнир бары кыттааччыларыгар V разряд инэриллибит.

Ыстатыйаны суруйбут оччолорго республика үс төгүллээх чемпионна Федор Ефимов Советскай Союзка дьахталларга 13-с чемпионаттара буолла, онтон Саха сиригэр бастакы эрэ турнир буолла дин бэлиэтэбит.

Евдокия Константиновна театрга 15 сылтан ордук көстүүм тигэр сыахха үлэтиир уонна 1957 сыллаахха пенсияҕа тахсар. Ырыаҕа ылламмыт, хоһоонно хохуйуллубут Е.К. Гоголева 80 сааһын туолан баран, 1971 сыл муус устар 3 күнүгэр күн сириттэн күрэммитэ.

Петр ЯКОВЛЕВ,
үлэ, спорт уонна ИДЬМ
бэтэрээнэ.

▲ Евдокия Константиновна Гоголева кэргэнэ А.И. Софроновы-Алампы кытта.

саха сиригэр физкультурнай хамсааһын 100 сыла

Физкультурнай хамсааһын хайдах сабаламмытай?

(Салгыыта.

Иннин хайыат 7 №-гэр көр).

2023 сылга физкультурнай хамсааһын өрөспүүбүлүкэҕэ сабаламмыта 100 сылын бэлиэтиир. Онон өрөспүүбүлүкэбит үрдүнэн быйылгы физкультура уонна спорт үбүлүөйүн сылыгар элбэх тэрээһиннэр, спортивнай күрэхтэһиилэр барыахтара. Физкультура уонна спорт историятын, сайдан, тэнийэн кэлигин эргиллэн көрүөхпүт, инникибитин түстүөхпүт.

Историк-учуонай Е. П. Антонов “Саха омок” үлэтин биир хайысхатын туһунан манньк суруйар: “... целью физкультурного кружка, согласно “Положению...” является культивирование якутских национальных игр и внедрение физической культуры среди населения (легкая и тяжелая атлетика)”.

Физкультурниктар бэйэлэрэ спортивнай формалаах эбиттэр, активнайдык дьарыкка кытталлара. “Субботкаларга” лектордар “Как сохранить жизнь и здоровье детей”, “О физической культуре” о. д. а. дакылааттары аабаллара. Холобур, 1927–1928 сылларга 50 киһилээх физкультура куруһуога биэс төгүл “субботкаларга”, биэчэрдэргэ кытыбыта суруллар. Ити курдук, “Саха омок” общество культурнай-сырдатар үлэтигэр физической культура, спортив-

най күрэхтэһиилэр, спорткулуп, куруһуок, секция, хамаанда диэн өйдөбүллэри олохтоох нэһилиэннэ ортотугар киллэриигэ төһүү күүһүнэн буолара.

Амматтан сыдыааннаах Григорий Андреевич Попов футбол, баскетбол, волейбол, хоккей курдук уустук технической оонньуулары сүрүн көбүлээччинэн уонна тэрийээччинэн буолар.

“Саха омок” общество ордук үчүгэйдик саахымат оонньуута сайдытыгар күүскэ үлэлээбитэ биллэр. Сахалартан биир бастакы саахыматчыт Иннокентий Пухов, дьахталларга бастакы саахыматчыт Евдокия Константиновна Софронова-Гоголева дьарыктарын “Саха омок” иһинэн куруһуокка сабалаабыттара.

Кэлин олонхону чинчийээччи-учуонай Иннокентий Васильевич Пухов сахалартан бастакынан өрөспүүбүлүкэ таһыгар оонньообут саахыматчыт буолбута.

Оттон саха бастакы суруйааччыларыттан биридэстэрин А. И. Софронов-Алампа ойбо Евдокия Константиновна оонньуур дьахталлар суохтарынан, эр дьону кытта күрэхтэһэрэ. Ол курдук, кини 1927 с. ытыллыбыт 26 кыттааччылаах улахан турнирга Л. В. Киренский (кэлин академик), А. Ф. Бояров (үөрэх наркома), К. А. Сокольников (САССР прокурорун көмөлөөһөччүтэ) курдук уо. д. а. саахыматчыттары кэннигэр хаалларан, 15-с миэстэни ылбыта.

Биллэрин курдук, Саха си-

рин дьахталларга маннайгы чемпионата 1951 сыллаахха тэриллэбитэ. Онно Е. К. Гоголева бастаабытын туһунан өрөспүүбүлүкэ үс төгүллээх чемпиона Федор Ефимов суруйбута.

Алампаттан арахан, Евдокия Константиновна кэргэн тахсыбыт киһитэ Степан Филиппович Гоголев, үөһээ суруйбуппут курдук, 1923 сыллаахха норуоттар икки ардыларынааҕы спортивнай конгресска Саха сириттэн бэрэстэбиитэл буолан сылдыбытын туһунан бэлиэтэһин баар. Онон бөдөн государственной деятель С. Ф. Гоголев физкультурнай хамсааһын сабаланытын тэрийсибит киһинэн буолар.

“Саха омок” культурнай-сырдатар общество филиаллара 1924 сылга диэри бүтүн Саха сирин үрдүнэн, бары улустарга кизн үлэни ыппытара. Бу общество РКП (б) (большевиктар партиялара) уонна комсомол ыкса сибээстээхтик үлэлээбиттэрэ. Ыраах улустарга, нэһиликтэргэ бу общество соботоох культурнай олоҕу көбүлээччинэн, тарҕатааччынан буолара. “Саха омок” биһиги Сахабыт сиригэр бастакы Олимпийскай хамсааһыны өйүүр общественнан сыаналанан эмиз сөп.

Саха сиригэр Сэбиэскэй былааһы олохтоспут биһиги бары билэр государственной

деятеллэрбит физкультурнай хамсааһын маннайгы сыллаарыгар үлэлэспиттэрин история чаччыларыгар олобуран ахтан ааһар наадалаах. Ол курдук, Платон Алексеевич Слепцов-Ойуунускай ЯЦИК (Саха сирин киин ситэриилээх комитетын) бэрэссэдээтэлинэн үлэли олорон, 1925 с. ахсынны 28 күнүттэн 1926 с. кулун тутар 1 күнүгэр диэри физкультура сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ этэ. Семен Николаевич Донской-II (1.10.1926–1.10.1928 сс.) Саха сирин физкультураҕа үрдүкү сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн олус элбэх үлэни ыппыта. Михаил Васильевич Мегежескай 1926 сылга кулун тутар 1 күнүттэн — алтынны 1 күнүгэр, онтон 1928 с. атырдьах ыйын 10-тан 1929 с. атырдьах ыйын 30-гар диэри үлэлээбитэ. Оттон 1931 с. тохсунньуттан от ыйыгар диэри Үрдүкү физкультура сэбиэтин, ЯЦИК бэрэссэдээтэлин солбуйааччынан үлэлиир кэмигэр, кыһыл хамандыыр Николай Дмитриевич Кривошапкин-Уот Субуруускай салайбыта.

(Салгыыта бэчээттэниэ).

Бэчээккэ бэлэмнээтилэр Михаил АЛЕКСЕЕВ, Афанасий ИЛЛАРИОНОВ, СӨ физической культурытын үтүөлээх үлэһиттэрэ.

ат спорда

Бастакы сүүрдүү — Кыайы күнүгэр

Саха Республикатын ат спордугар федерацията (президент Руслан Федотов) 2023 сылга ыгытылар календарнай былаанын оссо тохсунньуга быһаарбыта. Ол курдук, саас, сайын уонна күһүн ханна, ханнык сүүрдүүлэр тэриллэллэрэ былааннаммыта.

Республика бастыннара быйыл бастакынан ыам ыйын 9 күнүгэр, Аҕа дойду Улуу сэриитигэр Кыайыга аналлаах сүүрдүүгэ АГАТУ ипподромугар көрсүөхтэрэ.

Быһый атахтаахтар, унмат

тыналаахтар бэс ыйын 12-гэр, Россия күнүгэр анаан сайынны сүүрдүүгэ Үс Хатыннааҕы ипподромна илин-кэлин түсүһөхтэрэ.

Ити курдук, календарнай былаан быһыытынан, бэс ыйын

17 күнүгэр Чурапчы улууна төрүттэммитэ 375 сылыгар аналлаах сүүрдүү Чурапчыга, И. И. Харлампьев аатынын «Бөгүгүттэ» ипподромугар буолуоҕа.

Бэс ыйын 24–25 күннэригэр бастакы күн Дьокуускай дьаһалтатын бириинигэр хамаанданан күрэхтэһии, иккис күн — Саха Республикатын Ил Дарханын, СР Правительствотын бириинистэригэр сүүрдүүлэр Үс Хатын ипподромугар ыытыллыахтара.

Оттон от ыйын 1 күнүгэр АГАТУ ипподромугар СР ат спордугар федерациятын, СР Правительствотын председателин бириинистэригэр сүүрдүүлэри көрүөхпүт.

Итиэннэ балаҕан ыйын 23 күнүгэр быйылгы ат спордун түмүктүүр күрэхтэһиинэн Саха Республикатын Тыатын хаһаайыстыбатын бириинигэр сүүрдүү АГАТУ ипподромугар ыытыллыаҕа.

Кэксэ улустарга, бэйэлэрин күүстэринэн саха сылгыларыгар сааскы сүүрдүүлэр ыытыллынар.

«Дьулурҕан».

хаартысканан кэпсибит

Сүүрүк Өлөксөй 100 сааһынан — эбэрдэ!

Муус устар 10 күнүгэр республикаҕа саамай аҕа саастаах спортсменнык, сэрии, үлэ бэтэрээнэ, Мэнэ Хангалас улууһун Дьабыыл нэһилиэгэр төрөөбүт-улааппыт, үлэлээбит, уһун дьоллоох олоҕу олорон кэлбит **Алексей Николаевич Березкин** 100 сааһын туолла.

Сахабыт сиригэр физкультурнай хамсааһын 100 сылын кытта биир саастаах Алексей

Николаевичи Мэнэ Хангалас улууһун, Дьабыыл уонна Төнүлү нэһиликтэрин дьаһалталара, общественность, элбэх ахсааннаах оҕолоро, сиэннэрэ, хос-хос сиэннэрэ, Березкиннар аймах эбэрдэлээтилэр.

Афанасий ИЛЛАРИОНОВ, улус спорка бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ.